

พฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มวัยรุ่น
ในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา¹

บุญชัย อาสอกิติสิทธิ์²

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มุฮัมหมัดอิลยาส หญ้าปรัง³

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรัชญา ชุ่มนาเสียว³

ดร.สุชาติ ศรียารัตน์³

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวของประเทศไทยในปัจจุบัน ได้ขยายตัวมากขึ้น จนกลายเป็นอุตสาหกรรมหลักที่ทำรายได้ให้กับประเทศและยังได้สร้างงาน สร้างรายได้ สร้างระบบสาธารณสุข โภคอีกมากมาย ในขณะที่เดียวกันทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ถูกใช้ไปอย่างหนักจนเกิดปัญหาความเสื่อมโทรมและเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามมา อีกทั้งนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติยังมีพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน อันเนื่องมาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน รูปแบบการท่องเที่ยวที่ชื่นชอบก็มีความแตกต่างกัน การสร้างทัศนคติที่ดีให้กับคนไทยในฐานะที่เป็นเจ้าของบ้านให้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อการดำรงชีวิตเสมือนเป็นปัจจัยหลัก จึงเป็นวัตถุประสงค์ของการสร้างกระแสให้เกิดการท่องเที่ยวในบริบทใหม่เกิดขึ้น เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างต่อเนื่องและเพิ่มมากยิ่งขึ้น เสริมสร้างสมดุล 2 มิติ คือ มิติทางเศรษฐกิจ และมิติทางสังคม และให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก

การท่องเที่ยวในบริบทใหม่ที่เกิดขึ้นกับประเทศไทย ไม่ได้เน้นเฉพาะการท่องเที่ยวของชาวต่างชาติเท่านั้น แต่จะเน้นในเรื่องของการท่องเที่ยวภายในประเทศของคนไทยด้วยกันเอง เรียกว่าเป็น “ไทยเที่ยวไทย” จะเน้นอัตลักษณ์ของชาติ สร้างและส่งเสริมความเป็นไทยสู่สายตาชาวโลก

¹ บทความเรียบเรียงจากการศึกษาอิสระเรื่อง “พฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มวัยรุ่นในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ซึ่งได้ผ่านการสอบเรียบร้อยแล้ว โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ผศ.ดร. ปรัชญา ชุ่มนาเสียว

² นักศึกษาปริญญาโท โครงการหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น) มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ อาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาอิสระ

โดยเฉพาะกระแสละครบุพเพสันนิวาสที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์สำนึกในความเป็นไทยของชนในชาติ เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมมากขึ้น มีการแต่งกายด้วยชุดไทยที่สวยงาม มีกิจกรรมเกี่ยวกับความเป็นไทยมากขึ้น กระแสละครมีบทบาทสำคัญต่อการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวไทยของคนไทยด้วยกันเอง วัฒนธรรม ประเพณี สถานที่ท่องเที่ยวในลักษณะโบราณสถาน มีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เศรษฐกิจ การค้า ของจังหวัดที่มีสถานที่ท่องเที่ยวในประวัติศาสตร์ของไทยมีแนวโน้มที่สูงขึ้นมาก รวมไปถึงการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน ทำให้แนวโน้มทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมสูงขึ้นตามไปด้วย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นอดีตราชธานีของไทย มีหลักฐานของการเป็นเมืองในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 16-18 โดยมีร่องรอยของที่ตั้งเมือง โบราณสถาน โบราณวัตถุ และเรื่องราวเหตุการณ์ในลักษณะตำนานพงศาวดาร ไปจนถึงหลักศิลาจารึก ซึ่งถือว่าเป็นหลักฐานร่วมสมัยที่ใกล้เคียงเหตุการณ์มากที่สุด ซึ่งเมืองอโยธยาหรืออโยธยาศรีรามเทพนคร มีที่ตั้งอยู่บริเวณด้านตะวันออกของเกาะเมืองอยุธยา มีบ้านเมืองที่มีความเจริญทางการเมือง การปกครอง และมีวัฒนธรรมที่รุ่งเรืองแห่งหนึ่ง (นพพร แสงสร้อย, <http://www.ayutthaya.go.th>, ค้นหาเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2561)

จากประวัติศาสตร์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และหลักฐานทางโบราณคดีในปัจจุบัน ถือได้ว่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเมืองมรดกโลก ปัจจุบันยังคงมีการบูรณะแหล่งโบราณสถานต่าง ๆ ให้คงไว้ เพื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และมีการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น กล่าวคือ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้น มีลักษณะแตกต่างไปจากการท่องเที่ยวทั่วไป เพราะมีขอบข่ายของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นหลัก (สายสุนีย์ สิงห์ทัศน์, 2012) องค์การการท่องเที่ยวแห่งโลก (United Nations World Tourism Organization : UNWTO) เสนอว่ารูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ทั้งสามมิติให้เกิดความสมดุล (United Nations News Centre, 2013) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ของไทยก็เน้นการท่องเที่ยวสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555) ด้วยการสร้างความเข้าใจและจิตสำนึกที่นักท่องเที่ยวต้องปรับเปลี่ยนให้เป็นที่ไปตามยุทธศาสตร์ เช่น การท่องเที่ยวด้วยมุมมองที่สร้างสรรค์ ก่อให้เกิดแนวคิดใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการสร้างคุณค่า หรือเพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรการท่องเที่ยว สร้างสรรค์สิ่งที่ดี ผลกระทบที่ดี บริการที่ดี กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ดี รู้จักพัฒนาความคิด พัฒนาพื้นที่ที่มีอยู่อย่างสร้างสรรค์ และไม่ทำให้เสื่อมสลาย การท่องเที่ยวที่ทำให้สายสัมพันธ์แน่นแฟ้น เสริมสร้างความผูกพันและสามัคคีระหว่างกันทุกภาคส่วน ทั้งผู้ประกอบการธุรกิจ นักท่องเที่ยว ชุมชนเจ้าของพื้นที่ รู้จัก

พึ่งพาซึ่งกันและกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบและคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจกัน และเห็นคุณค่าในความแตกต่างของกันและกันมากขึ้น การท่องเที่ยวด้วยความเข้าใจ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ เกิดประสบการณ์ใหม่ ๆ เกิดความเชื่อมโยงและก่อให้เกิดปัญญาเข้าใจถึงคุณค่าของสิ่งที่ล้ำค่าของประเทศทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน และซึมซับเข้าไปในจิตใจ การท่องเที่ยวด้วยหัวใจ คือ การไปด้วยความรัก ความปรารถนาดี ความผูกพันและความห่วงใย ซึ่งจะทำให้หัวใจรักในการอนุรักษ์ เห็นถึงคุณค่า เคารพในสถานที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ ทำให้การท่องเที่ยวเป็นมากกว่าที่ตาเห็น แต่สัมผัสได้ด้วยหัวใจ ซึ่งจะยั่งยืนอยู่คู่ประเทศไทยต่อไป

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมนั้น เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม จะก่อให้เกิดคุณค่าและความภาคภูมิใจ มีจิตสำนึกที่รัก ห่วง และรู้คุณค่าของสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรการท่องเที่ยวต่าง ๆ ช่วยกันดูแลเพื่อให้สิ่งเหล่านี้คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป พฤติกรรมการท่องเที่ยวของคนในชาติจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องสร้างความตระหนักถึงจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม ในการศึกษาถึง “พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มวัยรุ่น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” จึงเป็นเรื่องที่ผู้ศึกษามีความสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากกระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีมากขึ้น กับความต้องการท่องเที่ยวของคนรุ่นใหม่ ที่อาจไม่เข้าใจถึงวัฒนธรรม ประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เป็นไปในทิศทางที่ดีจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ก่อให้เกิดความสุขในการท่องเที่ยว รักวัฒนธรรมประเพณีของชาติ มีความสุขเมื่อเห็นความงามทางประวัติศาสตร์ ซึ่งไม่ใช่เรื่องยากที่เราจะรักษาสิ่งเหล่านี้ไว้ เพียงแต่มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมเพื่อให้เมืองไทยสวยงามและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มวัยรุ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขอบเขตการวิจัย

ด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับ พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มวัยรุ่น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาเฉพาะพื้นที่เขตอำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีโบราณสถานต่าง ๆ หรือแหล่งโบราณคดี พิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ สำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมเท่านั้น

ขอบเขตด้านประชากร ทำการศึกษาโดยการสัมภาษณ์กลุ่มวัยรุ่นที่เดินทางมาท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 19 คน

ขอบเขตด้านเวลา การวิจัยครั้งนี้ใช้เวลาดำเนินการตั้งแต่เดือนกันยายน – ตุลาคม 2561

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มวัยรุ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยว หมายถึง การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจกรงานประจำ โดยปกติการท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางของคนจากที่แห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่ง เป็นการชั่วคราว โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการพักผ่อน หรือหาความรู้ ซึ่งครอบคลุมถึงการเดินทางเพื่อธุรกิจที่ผู้เดินทางยังมีได้ตั้งหลักแหล่งถาวร และไม่ได้รับรายได้เพื่อยังชีพจากเจ้าของถิ่นปลายทางโดยการท่องเที่ยวยังเป็นผลรวมของประสบการณ์พิเศษกับสัมพันธภาพซึ่งเกิดจากการเดินทางและการพักผ่อนต่างถิ่นเป็นการชั่วคราว

พฤติกรรมการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำทุกอย่างของนักท่องเที่ยวไม่ว่าการกระทำนั้น นักท่องเที่ยวจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม และบุคคลอื่นจะสังเกตการกระทำนั้นได้หรือไม่ก็ตามก็เพื่อมุ่งตอบสนองสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่ง โดยพฤติกรรมภายนอกของนักท่องเที่ยว (Tourist's Overt Behavior) เป็นพฤติกรรมที่ผู้อื่นสังเกตได้โดยอาศัยประสาทสัมผัส ส่วนพฤติกรรมภายในของนักท่องเที่ยว (Tourist's Covert Behavior) เป็นการทำงานของอวัยวะต่างๆ ภายในร่างกายรวมทั้งความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ที่ถูกควบคุมอยู่ภายในจะมีความสัมพันธ์กัน โดยพฤติกรรมภายในจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมภายนอกเป็นส่วนใหญ่

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม และผู้ที่มาท่องเที่ยวผู้นั้นจะต้องเป็นบุคคลเฉพาะกลุ่ม โดยรู้และไม่ทำลายสภาพแวดล้อม เช่น

ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรชุมชน หรือสิ่งที่น่าจะทำให้การท่องเที่ยวนั้นเสียหาย ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้รวมไปถึงรูปแบบการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมด้วย

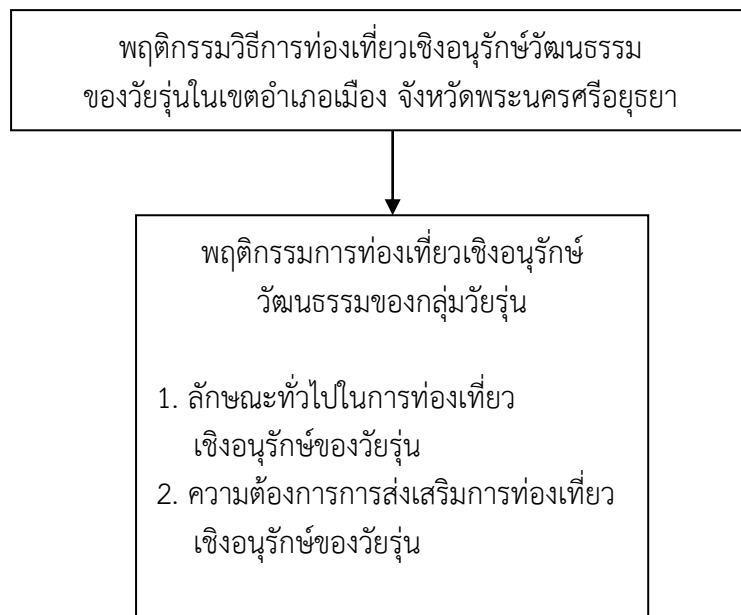
วัยรุ่น หมายถึง ช่วงระยะเวลาระหว่างวัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่ ตั้งแต่ช่วงอายุระหว่าง 11- 18 ปี

แนวความคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยขอกล่าวถึงแนวความคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยเรียงลำดับการนำเสนอ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
2. แนวคิดเรื่องผลกระทบจากการท่องเที่ยว

กรอบแนวคิดการวิจัย

**พฤติกรรมและวิธีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม ในเขตอำเภอเมือง
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

**1. ข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม ในเขตอำเภอเมือง จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา**

สถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบไปด้วย

1. วัด ได้แก่ 1.1) วิหารพระมงคลบพิตร 1.2) วัดไชยวัฒนาราม 1.3) วัดหน้าพระเมรุ 1.4)
วัดพนัญเชิง 1.5) วัดพุทไธสวรรย์ 1.6) วัดมหาธาตุ 1.7) วัดพระศรีสรรเพชญ์

2. พระที่นั่ง ได้แก่ 2.1) พระที่นั่งเพนียด

3. พระราชวังหลวง ได้แก่ 3.1) พระราชวังหลวง หรือพระราชวังโบราณ 3.2) ปราสาทนครหลวง

4. พิพิธภัณฑ์ ได้แก่ 4.1) พิพิธภัณฑ์พระอุบาลีมหาเถระ 4.2) หอจดหมายเหตุทุ่งมะขาม
หย่อง 4.3) ศูนย์ท่องเที่ยวอยุธยา (ศาลากลางหลังเก่า) 4.4) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา
4.5) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจันทรเกษมหรือวังหน้า 4.6) พิพิธภัณฑ์หัตถกรรมอรัญญิก 4.7)
พิพิธภัณฑ์เรือไทย 4.8) พิพิธภัณฑ์ล้านของเล่น เกริกยู่นพันธ์

5. ศูนย์ศิลปาชีพ/ศูนย์ศึกษาฯ ได้แก่ 5.1) ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา 5.2) ศูนย์
ความสัมพันธอยุธยานานาชาติ

6. สวนสาธารณะ ได้แก่ 6.1) สวนสาธารณะพระราม หรือสวนสาธารณะบึงพระราม 6.2)
สวนศรีสุริโยทัย 6.3) สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พระนครศรีอยุธยา

7. หมู่บ้านนานาชาติ ได้แก่ 7.1) หมู่บ้านโปรตุเกส 7.2) หมู่บ้านฮอลันดา 7.3) หมู่บ้านญี่ปุ่น

8. พระราชานุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน ได้แก่ 8.1) พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีสุริโยทัย
(ทุ่งมะขามหย่อง) 8.2) พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช 8.3) พระบรมราชานุสาวรีย์
พระเจ้าอู่ทอง 8.4) พระเจดีย์ศรีสุริโยทัย 8.5) อนุสรณ์สถานปรีดีพนมยงค์ 8.6) เฉลิมพระมหัก
(เจ้าพระยาบวรราชนายก)

9. ตลาดบก/ตลาดน้ำ ได้แก่ 9.1) อยุธยาไนท์ปลาซ่า 9.2) ตลาดนานาชาติอโยเดีย 9.3)
ตลาดน้ำคลองสระบัว 9.4) ตลาดน้ำอโยธยา 9.5) ตลาดหัวรอ 9.6) ตลาดน้ำวัดท่ากรัง

แนวทางการส่งเสริมและฟื้นฟูทรัพยากรมรดกวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

1. การส่งเสริมและฟื้นฟูทรัพยากรมรดกวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ประกอบด้วย

2. การพัฒนาคุณภาพสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว ประกอบด้วย

3. การส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยวเพื่อเป็นศูนย์กลางอาเซียน ประกอบด้วย

4. การยกระดับการมีส่วนร่วมทางสังคมในแหล่งมรดกวัฒนธรรม ประกอบด้วย

5. การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

บทสรุป จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวนทั้งสิ้น 38 แห่ง ได้แก่ วัด 7 แห่ง พระที่นั่ง 1 แห่ง พระราชวังหลวง 2 แห่ง พิพิธภัณฑ 8 แห่ง ศูนย์ศิลปาชีพ/ศูนย์ศึกษาฯ 2 แห่ง สวนสาธารณะ 3 แห่ง หมู่บ้านนานาชาติ 3 แห่ง พระราชานุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน 6 แห่ง และตลาดบก/ตลาดน้ำ 6 แห่ง มีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ได้เปรียบในด้านของสภาพแวดล้อมภายในที่เป็นจุดแข็ง เพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมมรดกโลก มีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับนานาชาติและหลากหลายศาสนา ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความคุ้มค่าในการเดินทางมาท่องเที่ยว และยังมีการบริหารจัดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับการเป็นศูนย์กลางอาเซียน โดยที่การบริหารงานในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังมีการบริหารงานแบบทับซ้อนพื้นที่ และยังขาดความเชื่อมโยงในด้านการคมนาคมของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ มีการกำหนดขอบเขตแหล่งรักษ์ที่มีข้อจำกัดทำให้การวางผังเมืองยังขาดประสิทธิภาพไม่ดีเท่าที่ควร อีกนัยหนึ่งคือพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นพื้นที่ที่ใกล้กับกรุงเทพมหานคร ทำให้นักท่องเที่ยวไม่นิยมพักค้างคืนในพื้นที่มากนัก ประกอบกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมส่วนใหญ่อยู่ท่ามกลางแหล่งชุมชน ทำให้การบริหารจัดการไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต้องการต้นไม้ปกคลุม แต่แหล่งชุมชนต้องการความปลอดภัย จึงต้องตัดต้นไม้ที่ไม่เป็นประโยชน์ออก รวมทั้งปัจจัยทางการก่อสร้างถนน อาคารสถานที่ และการกำจัดมลภาวะด้วย แต่ปัญหาต่าง ๆ ก็สามารถพัฒนาได้หากได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยเฉพาะยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวระดับชาติ พ.ศ.2558-2560 ที่รัฐให้ความสำคัญกับพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนกลาง ซึ่งเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชาติ ทำให้มีโอกาสพัฒนาและเป็นศูนย์กลางทางการท่องเที่ยวได้

สรุปผลการวิจัย การศึกษาวิจัย เรื่อง พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มวัยรุ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถสรุปผลการวิจัย ดังนี้

พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มวัยรุ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัยรุ่นส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมร่วมกับครอบครัว กล่าวคือ ในช่วงวันหยุดราชการ หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์ จะชักชวนกันขับรถท่องเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ ใกล้กับกรุงเทพมหานคร แวะเที่ยววัด ทำบุญ ถ่ายรูปสวย ๆ ดูโบราณสถานต่าง ๆ และแวะหาของกิน แวะร้านอาหารริมแม่น้ำนั่งสบาย ๆ เป็นการพักผ่อนหย่อนใจอีกรูปแบบหนึ่ง หลังจากเหนื่อยจากการทำงานและการเรียนหนังสือ แต่การเลือกเดินทางมาท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มวัยรุ่นนั้นก็มีปัจจัยที่สำคัญในการเดินทาง คือ การเดินทางมา

เที่ยวชมตามคำแนะนำจากสื่อโซเชียลต่าง ๆ เช่น หากมีใครแนะนำว่าตรงนี้ถ่ายรูปสวย ร้านนี้อาหารอร่อย หรือที่ไหนมีกิจกรรมแปลกใหม่ ก็ทำให้เกิดการตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวได้อย่างรวดเร็ว

อภิปรายผล การศึกษาวิจัย เรื่อง พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มวัยรุ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยขออภิปรายผลการวิจัยในประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

ข้อค้นพบสำคัญเกี่ยวกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มวัยรุ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัยรุ่นส่วนใหญ่ที่มาท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับครอบครัวมีความชื่นชอบธรรมชาติ โบราณสถาน และรักในการถ่ายรูป จากการสังเกตการณ์จะเห็นนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นจำนวนมากที่มาท่องเที่ยวในลักษณะครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับฉันทักเสถียรรุจิگانท์ และวัชรีย์ เพ็ชรวงษ์ (2555) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวต่างชาตินั้นนิยมมาเป็นแบบครอบครัวเดินทางท่องเที่ยวในช่วงระหว่างเดือนกรกฎาคม – กันยายนของทุกปี ชอบรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วยการปั่นจักรยานและการล่องเรือ เพื่อชมโบราณสถาน และวัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการท่องเที่ยวด้วยการปั่นจักรยานและล่องเรือ เพื่อชมโบราณสถาน และวัดที่สำคัญ ใช้ระยะเวลาการท่องเที่ยว 1 วัน โดยช่วงเช้าใช้วิธีการท่องเที่ยวด้วยการปั่นจักรยานเพื่อเข้าถึงและเรียนรู้สถานที่สำคัญ 5 แห่ง และช่วงบ่ายล่องเรือผ่านสถานที่ต่าง ๆ 5 แห่ง และการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่อยุธยาเมืองมรดกโลกสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาเป็นครอบครัว พบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจรูปแบบการท่องเที่ยวนี้ในระดับมาก ในส่วนของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมควรมีการส่งเสริมในด้านของการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งในท้องถิ่น และประชาชนที่มาท่องเที่ยวให้มีจิตสำนึกรักในความเป็นไทย ส่งเสริมในด้านของการให้ความรู้ให้ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของโบราณสถาน สถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ หลากหลายภาษา เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ส่งเสริมในด้านของการรักษาความสะอาดในพื้นที่ ให้ทุกคนตระหนักถึงความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยวเป็นที่ตั้ง เพราะสถานที่ท่องเที่ยวทางโบราณสถานเหล่านี้จะสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศชาติได้เป็นอย่างมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของชรินทร์พรรณ อะสีติรัตน์ (2553) ที่ได้กล่าวว่า การส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสร้างงานในอาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับธุรกิจการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น มีการขยายตัวของธุรกิจชุมชนจากรายได้ของธุรกิจการท่องเที่ยว

ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว วัยรุ่นส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่ค่อยดี เช่น ไม่มีที่นั่งขยະที่เด่นชัด ห้องน้ำสำหรับให้บริการนักท่องเที่ยวของสถานที่ท่องเที่ยวเชิง

อนุรักษ์วัฒนธรรมบางแห่งมีไม่เพียงพอต่อการให้บริการของนักท่องเที่ยว มีการระบบการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินไม่ค่อยดีเท่าที่ควร ระบบการคมนาคมและการจราจรยังไม่ค่อยมีความปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ที่กล่าวว่า ความพึงพอใจของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวจะเกิดจากทัศนคติ ความรู้สึก อารมณ์ ในส่วนของความรู้สึก (Affective Component) นักท่องเที่ยวอาจรู้สึกไม่พึงพอใจต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยว และจะส่งผลกระทบต่อความรู้สึกไม่ชอบและไม่อยากมาท่องเที่ยวซ้ำอีก ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมของวัยรุ่น

ด้านกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยว วัยรุ่นส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าหากมีการส่งเสริมความร่วมมือในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม มีการจัดกิจกรรมเพื่อให้ย้อนถึงความเป็นไทยในอดีต ก็จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และเป็นการประชาสัมพันธ์ถึงสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดอยุธยาได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับค่านิยมหรือคุณค่า และรูปแบบการดำรงชีวิต ที่กล่าวว่า ความนิยมในสิ่งของหรือบุคคล หรือความคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยแสดงออกในรูปกิจกรรม (Activities) ความสนใจ (Interest) ความคิดเห็น (Opinions) จะเป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดผลดีในเรื่องนั้น ๆ โดยในที่นี้หมายถึงปัจจัยด้านการส่งเสริมกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวที่มีผลต่อพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มวัยรุ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร วัยรุ่นส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยายังไม่ค่อยทั่วถึงเท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปริณา ลาปะ ที่ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมนักท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมาของนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารของแหล่งท่องเที่ยวจากอินเทอร์เน็ต ดังนั้นหากมีการส่งเสริมในเรื่องของประชาสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้น อาจช่วยกระตุ้นการท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้มากขึ้นได้

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มวัยรุ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้

แนวทางการพัฒนา

1. จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมาอย่างต่อเนื่อง แต่การท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเน้นการนำเสนอโบราณสถานที่มียุคเดิมและมีการส่งเสริมฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมบางประเภท แต่หากมีการพัฒนาเพิ่มเติมจากเดิมให้ให้เกิดแหล่งท่องเที่ยว ใหม่ ๆ ก็อาจเป็นส่วนหนึ่งในการดึงดูดนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ ๆ ได้อีก

2. การนำเสนอการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาสำหรับสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถานบางแห่งปัจจุบันมีความรกร้างและไร้ผู้คนเข้าไปชมความสวยงาม ทำให้เราไม่สามารถรับรู้ได้เลยว่าอะไรบ้างคือความเป็นมรดกโลกของอยุธยาอย่างแท้จริง โดยหากจะพัฒนาฟื้นฟูสถานที่ท่องเที่ยวที่ถูกกลืนเหล่านี้ขึ้นมาใหม่ ก็จำเป็นต้องอาศัยผู้คนมาเที่ยวชมความงาม เพื่อให้เกิดการปรับปรุง พัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการสร้างร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน จึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. การส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตอำเภออื่น ๆ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวไปสู่ประชาชนในชุมชน เนื่องจากปัจจุบันการท่องเที่ยวกระจุกตัวอยู่ในเฉพาะอำเภอเมือง ด้วยพื้นที่มรดกโลกอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองทั้งหมด หากมีการพัฒนาสร้างแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เพิ่มเติมจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม ก็อาจช่วยกระตุ้นการท่องเที่ยวของจังหวัดได้มากขึ้น

4. การพัฒนาด้านการสื่อสารภาษาต่างประเทศของประชาชนในเขตพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความสำคัญมาก เนื่องจากปัจจุบันการเดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศมีความสะดวกสบายมากขึ้น นักท่องเที่ยวต่างชาติจึงเดินทางมาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะเป็นนักท่องเที่ยวจีน ต่างชาติที่ใช้ภาษาอังกฤษ หากส่งเสริมพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ด้านภาษาอังกฤษ และภาษาจีน ก็จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวได้มากขึ้น โดยเฉพาะธุรกิจโฮมสเตย์

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมกรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มวัยรุ่นในจังหวัดอื่น ๆ ที่มีความคล้ายคลึงกันเพื่อนำมาเปรียบเทียบกัน
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภออื่น ๆ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวระดับจังหวัดต่อไป
3. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมกรท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มวัยรุ่น ว่ามีพฤติกรรมกรท่องเที่ยวเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร

บรรณานุกรม

- กนกพร สว่างแจ้ง. (2540). *การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพมหานคร : บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- กมลชนก สุทธิวาทีนฤพุฒิ และคณะ. (2547). *การจัดการโซ่อุปทานและโลจิสติกส์*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ท็อป แมคกรอ-ฮิล.
- กองวิชาการและฝึกอบรมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพมหานคร : กองวิชาการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว. ที่ได้กล่าวถึงผลกระทบด้านบวกว่าเกิดการกระจายรายได้.
- ชรินทร์พรรณ อะสีติรัตน์. (2553) *การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับวิถีชีวิตชุมชน กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : กรุงเทพมหานคร.
- สุทธิศรี ชูชาติ. (2543). *รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาวง*. เชียงใหม่ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ณัฐกัต เสถียรรุจิกานนท์ และ วัชรีย์ เพ็ชรวงษ์ (2555). *การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ณ อุทยานเมืองมรดกโลก สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มาเป็นครอบครัว*. การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ครั้งที่ 1 (The 1st RUSNC).
- ชนรัตน์ รัตนพงษ์ธระ, เสรีร์ วงษ์มณฑา, ชุษณะ เตชคณา และณัฐพล ประดิษฐ์ผลเลิศ (2559). *แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา*. วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม.
- ธีรารักษ์ นกแก้ว (2555). *การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาตลาดน้ำวัดไทร กรุงเทพมหานคร*. วารสารวิจัย มสค สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2530). *อุตสาหกรรมท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อวัฒนธรรม*. วารสารศิลปวัฒนธรรม, 8,6 (เมษายน), 63-80.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พลอยศรี โปราณานนท์. (2548). *ผลกระทบจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มนัส สุวรรณ. (2539). *การท่องเที่ยวกับผลกระทบ*. วารสารภูมิศาสตร์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- วรรณ วลัยวานิช. (2546). *ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว*. ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย. (2539). *การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์*. ค้นเมื่อ 1 กันยายน 2561, จาก <http://std.kku.ac.th/4830801696/nor1/index2.htm>.
- สายสุนีย์ สิงห์ทัศน. (2012). *การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์*. HIGHLIGHT THAILAND. วันที่ค้นข้อมูล 1 กันยายน 2561, จาก http://www.highlightthailand.com/th/main/detail_content/Ecotourism/214.html
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). *ภาวะสังคมไทยไตรมาสสี่ และภาพรวมปี 2554 ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 เดือนกุมภาพันธ์ 2555*. สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2561 จาก <http://www.nesdb.go.th/>
- สินธุ์ สโรบล. (2546). *การท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ*. โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวและชุมชน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่ : วนิดาเพรส.
- สุรเชษฐ์ เชมฐมาศ. (2546). *อุทยานแห่งชาติกับการอนุรักษ์*. กรุงเทพมหานคร : สำนักอุทยานแห่งชาติ.
- อรัญญา ปฐมสกุล, วิศาล ศรีมหาวโร และ สมคิด รัตนพันธุ์ (2560). *การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน : กรณีศึกษา ตำบลท่าชนะ อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยสุราษฎร์ธานี ปีที่ : 4 ฉบับที่ : 1 เลขหน้า : 177-194 ปีพ.ศ. : 2560
- อุคร วงษ์ทับทิม และคณะ. (2546). *การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*. กรุงเทพมหานคร : แสงดาว.
- Boo, Elizabeth. (1991). *Ecotourism : The Potential and Pitfalls*. vols. 1 and 2. Washington,D.C. : World Wildlife Fund.
- Bruner Lerome S. (1969). *The Process of Education*. Massachusetta Haward University Process Cambridge.
- Ceballos-Lascurain, H. (1996). *Tourism, ecotourism and protected Areas : The state of nature-based tourism around the world and guidelines for its development*. IUCN, Gland,Switzerland, and Cambridge, United Kingdom.
- Western, D. (1993). *Defining Ecotourism*. pp. 7-11. In K. Lindbergh and D.E. Hawkins (eds.) *Ecotourism : A Guide for Planners & Managers*. North Bennington Vermont : The Ecotourism Society.
- www.ayutthaya.go.th ค้นหาเมื่อวันที่ 28 กันยายน 2561

บรรณานุกรม (ต่อ)

www.ayutthaya.go.th, ค้นหาเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2561

www.etatjournal.com เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2561)

www.forest.go.th เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2561

www.trekkingthai.com, ค้นหาเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2561